

Konfliktusok, viták a lehetőségek pártjában*

Szeredi Pál 2014-ben jelentette meg új könyvét a Nemzeti Parasztpárt (NPP) történetéről: mindmáig ez foglalja össze legteljesebben a témát, és nagyon régi hiányt pótol. Eddig ugyanis a magyar történettudományban csak egy ilyen történeti áttekintés született a 20. századi magyar történelemnek erről az izgalmas szervezetéről, Tóth István könyve,¹ ez azonban csak szigorú kritikával használható. (Tóth műve kizárólag egy másik, hol riválisként, hol szövetségesként meghatározott párt, a Magyar Kommunista Párt vezetőségének hatalmi szempontjából tekinti át az NPP történetét, és a pártvezetők minden döntését ennek fényében minősíti kategorikusan „helyesnek” vagy „helytelennek”, egyes részeket pedig nagyon látványosan „elken”.) Régóta esedékes volt a párt történetének részletesebb és a forrásokat szakszerűbben kezelt feldolgozása. (Igaz, ilyen könyv esetén mindenképpen vigyázni kell arra, hogy a ló másik oldalára se essünk át, azaz ne akarjunk mindenképpen azok számára igazolást gyártani, akiket régen üldöztek vagy elítéltek.) Szeredi Pál mindenesetre kísérletet tesz erre, és elmondható, hogy kiválóan használható művet alkotott. Érezhetően arra törekedett, hogy képet adjon a pártról, több oldalról is megvilágít-

* SZEREDI Pál: *A Parasztpárt két évtizede. A Nemzeti Parasztpárt története 1939–1960.* Barangoló, Pilisszentkereszt, 2014.

¹ TÓTH István: *A Nemzeti Parasztpárt története 1944–1948.* Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1972.

A szerző igyekszik beleilleszteni a párt történetét a népi mozgalom történetébe. A kötetet a *Parasztors a XX. század első harmadában* című fejezet indítja. A Parasztpárt előzményei között az agrárszocialista mozgalmak, pártok (amelyek részben még a 19. század utolsó évtizedében indultak) és azok vezetői közül csak Áchim L. Andrásról (és az ő a Független Szocialista Parasztszövetségéről) szól; Mezőfi Vilmosról is csak Áchim vonatkozásában, Szántó Kovács Jánosról, Várkonyi Istvánról és az ő mozgalmaikról viszont egyáltalán nem. Ezt követően még Nagyatádi Szabó István pártját, az Országos Függetlenségi és 48-as Gazdapártot és az 1930-ban alakult Független Kisgazdapártot említi, mint korábbi paraszti tömegszervezeteket. Tehát azt lehet mondani, hogy szigorúan a 20. század kezdetétől indítja a történetet. (Mezőfi Vilmos 1900-ban vált ki a Magyarországi Szociáldemokrata Pártból, és indított önálló mozgalmat.) Szól viszont az NPP megalakításának közvetlen előzményeiről: a Márciusi Frontról és a pártalapítási sajtóvitékről. Kimarad azonban egy fontos mozzanat, amelynek tisztázása máig a magyar történetírás nagy adóssága: mégpedig az, hogy egyes emberek (például Donáth Ferenc, Iliás Ferenc, a Márciusi Front debreceni szervezői, a Tovább-kör illetve sok Györffy-kollégista), akik jelen voltak az NPP alapításánál, illetve a háború alatti években részt vettek a *Szabad Szó* munkájában, 1945-ben miért az MKP-ba léptek be és miért nem a Parasztpártba, noha az MKP vezetőit jóval kevésbé vagy egyáltalán nem ismerték személyesen. Élesek voltak-e 1945 elején és közvetlenül a háború után az NPP és a MKP határai? Ez a kérdés (amelyet Gyarmati György nyomán nevezhetnénk akár „Erdei-dilemmának” is)⁶ azért fontos, mert sok politikailag aktív ember döntéseit befolyásolta a maga idején és később is; mondhatni, még 1956-ban is érezni lehetett ennek a következményeit. Bár kérdéses, hogy az ilyen folyamatok feltárása valóban egy olyan intézménytörténetnek szánt mű feladata lenne-e,

határozó csoportosulás. (Kérdések a Válaszról. Márkus Istvánnal beszélget Széchenyi Ágnes. *Kortárs*, 1986/8. 106–125.)

⁶ GYARMATI György: Korcsapdák és Erdei-dilemmák. *Politikatudományi Évkönyv*, 1986. 261–268.

pártsajtó és a programok áttanulmányozása különösen fontos lenne. Deklaráltan paraszti érdekeket képviselő pártról lévén szó, fontos téma lehet még az érdekvédelmi szervezetekhez való viszony, de ez is csak a Parasztszövetség kapcsán kerül szóba, ott is inkább a Kisgazdapárttal folytatott viták fényében. Nincs viszont szó például olyan egyéb paraszti szervezetekről, mint a Földmunkások és Kisbirtokosok Országos Szövetsége vagy az Újonnan Földhözjutottak Országos Szövetsége, amelyek pedig a Magyar Kommunista Párt (MKP) és a Nemzeti Parasztpárt kötérlhúzásának érdekes terepei voltak.⁴ Mindezeknek a témáknak a kutatásához viszont Szeredi könyve remek alapot ad.

Ami a szerző szemléletét illeti, megfigyelhető nála némi elfogultság, illetve igazolási szándék a Magyarországról valóban elég méltatlan módon elüldözött nagyformátumú politikus és gondolkodó, Kovács Imre javára. Ezáltal úgy érezzük, hogy Erdei Ferencet és híveit (például az NPP-hez kötődő Györffy-kollégistákat), valamint tevékenységüket is egyoldalúan mutatja be, azt sugallva, hogy az egyik fél (az Erdei-féle „balszárny”) minden esetben „piszkos” eszközöket alkalmazott, míg a másik (Kovácsék) mindig a logikus érvelés, a meggyőzés és a lovagias vita alapján állt. Ebből következik az is, hogy Szeredi megvilágításában a párt három főalakja a három szimbolikus vezér: Erdei Ferenc, Kovács Imre és a közöttük egyensúlyozó Veres Péter. Nyilván ők voltak a „lehangosabbak” a vezetőségi vitákban, de Szeredinél például éppen miattuk nem nagyon esik szó arról, hogy volt, lehetett (lehetett-e) egy harmadik csoportosulás is a Parasztpártban, egy „békítő értelmiségi” szárny, amely Bibó István, Keresztury Dezső és a *Válasz* folyóirat körül tömörülhetett.⁵

alapismeretek; 6. Korunk gazdasági problémái; 7. Mezőgazdasági problémák; 8. Szövetkezetek; 9. Politikai alapkérdések és pártok; 10. Parasztmozgalmak és a Nemzeti Parasztpárt története; 11. A Nemzeti Parasztpárt politikája; 12. A Nemzeti Parasztpárt gazdaságpolitikája.

⁴ SZARÁCS Kálmán: *Paraszti rétegszervezetek Magyarországon 1945–1951*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1988.

⁵ Arra, hogy volt ilyen, például Márkus István, az akkori *Szabad Szó* újságírója és a *Valóság* szerkesztője utalt egy vele készített interjúban. Érdekes lenne utánanézni, mennyire volt ez komoly, a pártélet szempontjából meg-

sa az emberi döntéseket, és egy nagyobb keretbe, a magyar népi mozgalom keretébe illessze a Parasztpárt történetét.

A könyv címe némi magyarázatra szorul. Az NPP közismer-
ten 1949-ben szüntette be tevékenységét, hogy aztán 1956-
ban, a forradalom alatt, pár napra feltámadjon, de akkor már
inkább csak szimbolikus szerepet játszott az eseményekben. A
kötet címe viszont hangzatosan „két évtizedet” emleget (1939–
1960). Nyilvánvaló, hogy a Parasztpárt történetéből szóló mű-
ből nem lehet kihagyni az 1956-os megújulás megírását, hiszen
ennek megvan a maga jelentősége, egyrészt a népi mozgalom
története szempontjából, másrészt a párt egykori és akkori ve-
zetőinek életútjában és mai megítélésükben is. A szerző ugyan-
akkor nem ezt a dátumot választotta lezárásnak, hanem egy
epilógusszerű eseményt: azt, amikor az NPP utolsó budapes-
ti irodája is hivatalosan kikerült a már régen nem létező párt
tulajdonából. Így viszont nemcsak 1956, hanem az azt követő
események is kiválóan beleilleszthetők a történetbe.

Általánosságban jellemző Szeredire, hogy meglehetősen
kevés típusú forrást használ, azaz a párt történetét szinte tel-
jes egészében a vezetőségi viták jegyzőkönyveinek fényében
írja meg.² Így bármennyire elemzésre törekszik is, az olvasó-
ban kialakulhat az az érzés, hogy csak az országos vezetőség,
a „pártelit” szempontjait látja, pedig maga a szervezet nyilván
nem csak belőlük állt. A vidéki szervezetépítésről csak a választási
eredmények tükrében esik szó. Igaz, nem is lehet elvárni,
hogy egy párt összes helyi szervezetének történetét áttekintse
valaki, ez több kötet témája és több kutató munkája lehetne.
Ugyanakkor jó lenne, ha a szerző kicsit többet írna például a
párt ifjúsági szervezetéről, a Népi Ifjúsági Szövetségről, annak
viszonyáról a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetséggel és a
Népi Kollégiumok Országos Szövetségével, vagy akár az NPP saj-
tójáról, művelődéspolitikájáról és legfőképpen ideológiájáról.³ A

² E jegyzőkönyvek majdnem mindegyike megtalálható a Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltárban.

³ Az ideológia tanulmányozásához jól hasznosíthatók az NPP történetének eddig ritkán használt forrásai, a Pártiskolai Füzetek, amelyek 1948-ban jelen-
tek meg a párt kiadásában. A sorozat darabjai: 1. Politikai szótár; 2. A társadal-
mi fejlődés; 3. Magyar történet; 4. A mai magyar társadalom; 5. Közgazdasági

amilyent Szeredi Pál írt. Valószínűbb, hogy ezt egyéni életrajzi monográfiákban lehetne inkább felvetni.

A párt utótörténetét illetően ugyanakkor részletesen szó esik az emigrációba vonultak tevékenységéről. Elsősorban azokról, akik a *Látóhatár* és az *Új Látóhatár* folyóiratokban tevékenykedtek. Tudjuk, hogy ők leginkább Kovács Imréhez és az ő irányzatához álltak közel. Érdekes, hogy az emigrációról szóló fejezet után egy epilógusszerű rész következik *Életutak a Nemzeti Parasztpártban és azon kívül* címmel, amelyben találkozhatunk a pártvezetőségnek olyan ma már kevésbé ismert (a maga idejében talán súlytalan) személyiségeinek a további sorsával is, mint Gém Ferenc, Czéh József vagy Nánási László. Ugyanakkor a könyv végén van egy külön (teljességre nem törekvő) névmutató is, amelyben további személyek későbbi életéről találhatunk adatokat. Feltűnő azonban, hogy sok esetben ezek az életút-ismertetések sem mennek túl az 1960-as bűvös határon. A rendkívül izgalmas életutat befutott Szűcs Ferencről például nem tudhatja meg az olvasó, hogy az NPP feloszlása után katonai pályára lépett, és a Kádár-korban sokáig ő volt a magyar katonai hírszerzés főparancsnoka.

Összességében tehát így is hiánypótló a könyv, hiszen maguk az NPP-n belül zajló hatalmi csatározások, a pártban meglévő irányzatok is egy nagyon fontos, és eddig kevésbé feldolgozott témát jelentenek, és ezek átláthatóbbá tételére nagy szükség volt. Ennek fényében azt is láthatjuk, mitől foglalt el az NPP olyan speciális helyet a magyar „politikai palettán”, mitől volt a magyar történelem különleges jelensége, és milyen nagyobb történetnek volt része. Szeredi Pál könyve nem lezárja, hanem éppenséggel elkezdí a Nemzeti Parasztpárt történetének igé-nyes feldolgozását.

Barta Tamás